

Sólyom Barbara: Általános iskolások okostelefon-használati szokásai 2016-ban

Hivatkozás/reference:

Sólyom Barbara, „Általános iskolások okostelefon-használati szokásai 2016-ban”, *Információs Társadalom*, XVI. évf. (2016) 1. szám, 29-45. old.

<http://dx.doi.org/10.22503/infjars.XVI.2016.1.2>

Információs Társadalom

Szűts Zoltán – Yoo Jinil:
Big Data, az információs társadalom új paradigmája

Sólyom Barbara:
Általános iskolások okostelefon-használati szokásai

Lăzăreanu Cămpian – Lázár Ede – Manuela Rozalia Gabor:
EU-tagállamok IKT fejlettségének különbségei

2016. XVI. évfolyam 1. szám

Empirikus kvalitatív kutatásunk célja az általános iskolás felsős tanulók (5-8. osztályos diákok) okostelefon-használati szokásainak, gyakorlatainak feltárása, a használatával kapcsolatos élmények, vélemények, attitűdök megismerése és bemutatása. Kutatási jelentésünkben a gyerekek okostelefon fogalmát értelmezzük, illetve az okostelefon általuk tapasztalt és/vagy gondolt előnyeit és hátrányait ismertetjük. Részletesen leírjuk és elemezzük a mai 11-14 éves korosztály első okostelefonjával kapcsolatos tapasztalatait és élményeit, a telefoncserék okát, kitérünk a telefon-alkalmazásokra. A diákok okostelefonjuk mellett használnak még laptopot, vagy tablettet, vagy asztali számítógépet, de mindegyik készüléket más feladatokra veszik igénybe. A szülők elvárásait és preferenciáit is érintjük, valamint az én megjelenítés és fontosságát. Kutatási eredményünk szerint a mai felsős általános iskolások okostelefon nélkül is el tudják elképzelni az életüket. Telefonjukat a középiskolásokkal ellentétben nem folyamatosan, hanem szakaszonként, változó mértékben és időtartamban használják.

Kulcsszavak: kvalitatív kutatás, ifjúságkutatás, általános iskolások, okostelefon, okostelefon-használat

Smartphone usage among Hungarian pupils aged 11-14

The purpose of our research is to explore school pupils' user habits, skills, opinions and attitudes towards smartphones. Based on qualitative research findings we describe and analyse experiences of smartphones among pupils aged 11-14, including usage patterns, skills and attitudes. Our research shows that the school pupils in this age group can imagine their lives without a smartphone, their online presence is not in the 'always-on' mode, and they use their smartphones to varying degrees and for various lengths of time. *Keywords: qualitative research; youth; secondary school; smartphone; smartphone usage*

A folyóiratban közzétett művek a *Creative Commons Nevezd meg! - Ne add el! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi Licenc* feltételeinek megfelelően használhatók.

Sólyom Barbara

Általános iskolások okostelefon-használati szokásai 2016-ban

Bevezetés

Az Óbudai Egyetem Digitális Kultúra és Humán Technológia Tudásközpontjának célja az információs társadalom különböző jelenségeinek kutatása, vizsgálata. Ezek közé tartozik az ifjúság és a digitális kultúra viszonyának megismerése, feltérképezése. Ebben segítségünkre van a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, melynek támogatásával egy olyan alapkutató programot indítottunk el, mely segíti az ifjúság és a digitális kultúra viszonyának megértését. A kutatási eredmények egyaránt szólnak az állami szférának, a jogalkotóknak, a tanároknak és a szülőknek.

Az okostelefon napjaink infokommunikációs eszköztárának legismertebb, leginkább használt, legszélesebb körben elterjedt eszköze. Az okostelefon-jelenség mélyebb, „emberközpontú” megismerése és megértése érdekében 2015-ben kvalitatív kutatás-sorozatot indítottunk el, hogy az okostelefon-használattal kapcsolatos emberi érzelmeket, élményeket, emlékeket, attitűdöket, gondolatokat és véleményeket tárjunk fel, és ezzel a tudással egészítsük ki a már meglévő, jellemzően kvantitatív adatokat. Kutatásunk első részében a hazai középiskolások okostelefon-használati szokásait vizsgáltuk, ennek eredményeit már közöltük¹.

Jelen kutatássorozatunkat terveink szerint több célcsoportban, esetleg tematizáltan is elvégezzük. Jelenleg a téma kutatásakor az életkori megoszlást tarjuk szem előtt, figyelmen kívül hagyva számos más ismert tényezőt, változót. Mostani kutatási beszámolóinkban a 11-14 éves, 5-8. osztályos, magyar, felső tagozatos általános iskolások körében végzett kutatás eredményeit közöljük.

A kutatás célja

Kutatásunkat kettős céllal végeztük. Az egyik, amely egyidejűleg magának a kutatásnak a keret-célját adja, hogy *kíváncsiak voltunk az okostelefon-használati szokásokra, az azzal kapcsolatos véleményekre, élményekre és attitűdökre. A másik, hogy a 11-14 éves korosztályra vonatkozóan hazai, kvalitatív empirikus kutatási adatot nem találtunk az okostelefonnal, annak használatával kapcsolatban, miközben nap mint nap látjuk ennek a korosztálynak az aktivitását. Ezt a hiányt szeretnénk bizonyos mértékben és bizonyos vonatkozásban pótolni.*

A mélyinterjúkat – ahogy kutatássorozatunk első részében is – a legelső okostelefonnal kapcsolatos emlékekkel, élményekkel kezdtük. Majd a következő okostelefon kiválasztásáról, annak szempontjairól, az előző készülék lecserélésének okairól kérdeztük alanyainkat. Az okostelefonok használatának tárgykörét itt is részletesebben körüljártuk:

¹ Sólyom Barbara, „Középiskolások okostelefon-használati szokásai 2015-ben”, *Információs Társadalom*, XV. évf. (2015) 2. szám, 55-68. old. http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2015/informacios_tarsadalom_2015_2.pdf

mire vagy mire nem, mikor és hogyan használják azt? Vajon van-e más infokommunikációs eszközük a telefonjukon kívül, illetve ezek közül mit, mire és hogyan használnak? Mivel az alanyaink gyerekek, szeretnénk volna megismerni a szülők szerepét, súlyát is a telefon kiválasztásában, fenntartásában, használatában, emellett meg tudni azt, milyen szülői kontroll alatt tartják a diákokat, milyen szabályoknak, elvárásoknak kell megfelelniük a telefonhasználattal kapcsolatban. Kamaszodó gyerekekről van szó, ezért interjúalanyaink okostelefon-használati szokásait, a külsőségek fontosságát összekapcsoltuk a személyes identitás témakörével, vagyis kíváncsiak voltunk, vajon mennyire játszik szerepet a telefon az énkép felépítésben? Végül ezúttal is megkérdeztük, hogy tudnának-e élni okostelefon nélkül, és ez hogyan változtatná meg mindennapjaikat?

A hazai és a nemzetközi szakirodalmat áttekintve azt látjuk, hogy tanulmányunk illeszkedik a manapság zajló kutatásokhoz, amik a téma fontossága ellenére nem számosak ugyan, de léteznek. Ilyen a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság felkérésére végzett Kid.Comm 2² kutatási projekt, amely 8-14 éves gyerekek médiahasználatát mérte fel 2012-ben, kérdőíves módszerrel, 2000 gyerek megkérdezésével. A vizsgálat kitért a példaképek meglétére, megnevezésére és szerepére, a fiatalok érdeklődési körére (a 12–14 évesek körében a zene áll az első helyen, majd az internet következik), a szabadidő mennyiségére és eltöltésére, az egészséges életmódra. Az időmérlegből kiderült, hogy az internetezés hétköznap a délutáni és kora esti időszakra jellemző, a többségnél ez 1–2 órát jelent, de hétvégén magasabb ez az arány, 2–3 óra. A 12–14 éves gyerekek 60 százaléka naponta internetezik, de hetente egyszer mindegyikük, főként asztali gépet használva. Az online tartalomfogyasztásuk leginkább a közösségi oldalakhoz kapcsolódik, de jelentős arányban van jelen az információkeresés és az online zenehallgatás is. A médiaeszközöket otthon programszerűen, tudatosan használják, illetve jelen van az ezzel ellentétes, szinte állandó jellegű, háttérben történő médiafogyasztás (zenehallgatás és TV-használat) is. A megkérdezett gyerekek közül tizből legalább egy gyerek nem érzi komfortosnak magát ott, ahol nincs lehetősége internetezni, viszont a gyerekek nagy többsége számára ebben a korosztályban még nem életbevágó, hogy mindig olyan helyen legyen, ahol elérhető az internet. Egy másik releváns eredmény, hogy a közösségi portálokat egyre aktívabban használja a 12–14 éves korosztály, a mobiltelefon a gyerekek negyede számára „létszükséglet”. A vizsgálat eredményei szerint a 12-14 évesek körében a mobiltelefon penetráció 75 százalékos, ez ma már biztosan magasabb. 2012-ben a készülékek 11 százalékát minősítették okostelefonnak, a mai tapasztalataink szerint ez az arány már jóval magasabb, annyira, hogy ritka a nem-okostelefon.

Európai összehasonlításban a Net Children Go Mobile³ kutatási eredményei jelenthetnek összehasonlítási alapot, amelyben Belgium, Dánia, Írország, Olaszország, Portugália, Románia, Németország, Spanyolország és az Egyesült Királyság országai vettek részt 2012-ben. A kutatás szintén a mobil eszközökre, az internethasználatra fókuszált, azok elterjedtségére, hozzáférhetőségére, használatára, a használatához szükséges készségekre, valamint kiemelten vizsgálták az internet használatával járó kockázatokat és veszélyeket. A kutatás során 3500 9-16 éves gyereket kérdeztek meg kvalitatív és kvantitatív módszerrel.

² Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság - Médiatanács: Kid.Comm 2 kutatási eredmények – a 8-14 éves gyerekek médiahasználati szokásai, Budapest, 2012. május 23. http://mediatorveny.hu/dokumentum/293/KidComm2_tanulmany.pdf

³Net Children Go Mobile <http://netchildrengomobile.eu/>

A kutatás módszertana

Empirikus kutatásunkban *kvantitatív társadalomtudományi kutatási módszereket alkalmaztunk: a mélyinterjút és a storytelling módszerét egyidejűleg*. Ezekkel a módszerekkel tudtuk leginkább elérni célunkat, tudnillik érzelmi és gondolati összetevőkre, hatásokra voltunk kíváncsiak. Az interjúk vázlata, témakörei ugyan azok voltak, mint a korábbi, a középiskolásokat megkérdező kutatásunkban. Tudatosan ugyanazt a vázlatot használtuk, hogy eredményeink egyértelműen összehasonlíthatóak legyenek.

Kutatásunkban 10 felső tagozatos általános iskolást, 11 és 14 év közötti gyerekeket kérdeztünk meg, 5 fiút és 5 lányt. Lakhelyük és iskoláik Budapesten, illetve a Pest-megyei agglomerációban található. Törekedtünk arra, hogy iskoláik oktatási színvonalukat tekintve eltérőek legyenek, az alanyok tanulmányi eredményei, tanuláshoz való viszonya, motivációja különböző legyen, illetve hogy interjúalanyaink családi háttere is más legyen. Fontos szempont volt, hogy a szülők végzettsége és foglalkozása is különbözőn, hiszen ebben a korban mérvadóbb a szülői jelenlét, mint a kontroll és gondozás, valamint a hétköznapi döntésekben való részvétel, mint a középiskolások vagy az egyetemisták/főiskolások körében. A szülői mintába végül a következő foglalkozások kerültek: szervezetfejlesztési tanácsadó, pszichológus, informatikus, marketingszakember, közgazdász, festőművész, tanár, könyvelő, kis élelmiszerbolt tulajdonos, bolti pénztáros, banki adminisztrátor, takarító, biztonsági őr, rendőr, cserépkályha készítő, asztalos. A családi összetétel (szülők és testvérek száma, több generációs együttélés) és a lakókörnyezet szintén eltérő volt.

Kutatási eredmények

Az okostelefon jelentése, előnyei és hátrányai

A megkérdezett gyerekek *az okostelefon fogalmát a következőképpen definiálták*: lehet rajta internetezni, érintőképernyővel működik, könnyebben és egyszerűbben kezelhető, átláthatóbb, mint a hagyományos/nem okostelefonok.

„Hát azt, hogy érintőképernyős, és lehet internetezni rajta. Egy kisebb fajta, egy kisebb teljesítményű számítógép. Mert tulajdonképpen ezek már azok. Amit nem elsősorban telefonálásra használunk annak ellenére, hogy az a neve, hanem inkább mindenféle multimédiás tartalmakra.”

Az okostelefon előnyének tartják, hogy bárkit, bármikor, bárhol gyorsan el lehet érni. Hátránya, hogy meg kell tanulni kezelni, valamint kontrollálni saját magunk használati szokásait. Nem csak a jó hírek és információk, hanem a rosszak is azonnal elterjednek világszerte. Fontos eszköz, ezzel együtt drága, tehát vigyázni kell rá.

„Hamar és gyorsan lehet vele információt keresni, bizonyos dolgokat, amiket tudni szeretne az ember.”

„Hát az, hogy ha van valami hirtelen, amit szeretnék megnézni, akkor... például egy e-mail, vagy ilyeneket, akkor gyorsan meg tudom nyitni és nincsen az, hogy hirtelen van valami, ami érdekel, vagy például van egy olyan, hogy kotta, és azt, mondjuk, gyorsan meg kéne nézennem, akkor nem kell megvárnom, hogy hazaérjek, vagy ilyesmi, hanem útközben is meg tudom nézni, meg főleg ilyenek.”

„Nem érzek semmilyen hátrányt, de azért eléggé el tudja vonni a figyelmemet más dolgokról, de van annyi önuralmam, hogy megálljam.”

„...persze, amikor társaságban mindenki azt nyomkodja. És akkor én általában szoktam szólni, hogy ember, tedd már el, amikor itt vagy társaságban, legalább akkor ne... hát olyankor vagy le se szarják, vagy pedig jófejek és jó a kedvük, akkor leteszik, és akkor elfogadják. De ez csak suliban szokott lenni.”

„Nekem csak az a hátránya, hogy nagyon kell rá figyelni, nagyon kell rá vigyázni. A suliban a termet is mindig nagyon kell figyelni, hogy ugye, ne menjen be senki, meg mit tudom én, általában megyek a buszon, akkor is, meg, ha mondjuk, megyünk Budapesten valahova, akkor is táskámnál külső-belső zseb, hát...”

Az első okostelefon

A legtöbb 11-14 éves alanyunk ötödikes-hatodikos (10-12 éves) korában kapta első okostelefonját. A döntő többségnek a szülei vásárolták vagy adták oda korábbi telefonjukat, de előfordult, hogy a nagyobb testvértől örökölték a készüléket, mert a gyerekek elkezdtek önállóan utazni, egyedül iskolába és különórákra járni. *Szinte mindenki a szülői biztonságérzet erősítése miatt, valaminta könnyebb segítségkérés és segítségnyújtás okán kapták első készüléküket.* Ez a készülék azonban nem minden esetben volt okostelefon, előfordult, hogy egy használt régebbi, nem okostelefont kaptak, és csak később, egy-két év múlva kaptak/kérhettek okosat. Azok a gyerekek, akik kisebb településen éltek és közlekedtek (például egy kisközségben laktak, oda jártak iskolába, zeneiskolába, szakkörökre vagy sportolni is), azoknál egy-két évvel kitolódik az első telefon használata, mivel a szülők úgy gondolták, hogy nincs rá szükségük. Az adott településen belül biztonságban vannak, az emberek ismerik őket, probléma esetén bárki segít nekik. De ennek ellenére a gyerekek mégis kérnek telefont, ilyenkor a szülők leginkább a házi, családi szabályokra szoktak hivatkozni.

„Tavaly nyáron, amikor a születésnapom van, akkor egész nyáron anyuéknak könyörögtem, mert én szerettem volna egy telefont... a tizenegyedik születésnapomra kértem. Anyuék azt mondták, hogy nem kapok, de mivel tudom, hogy anyuék néha füllenének, ezért tudtam, hogy kapok. Azt mondták azért, mert akkor még nem voltam 12.”

„Hát ekkortól lettünk tulajdonképpen önállóak, mert addig, ugye, a suliból hazahoztak minket, meg én is, amíg 12 nem lettem, addig mindig vagy a nagyszüleim vagy a bátyám hozott haza, és akkor ez volt, hogy nem kell semmi, mert nem jövök haza egyedül. De ettől kezdve egyedül jártam haza, meg mentem egyedül zeneórára, ezért kellett, hogyha van bármi, akkor tudjak szólni.”

„Az volt a megegyezés anyukámmal, hogy a 10-ik születésnapomra kaphatok telefont, és akkor unokatestvérem, ő egy pár hónappal idősebb, mint én, tehát ő már előbb megkapta, mert ő is tízévesen kaphatott, és akkor láttam nála, nagyon megtetszett, és akkor én is egy ilyet kértem.”

„Igazából egyfajta szabály, igen, anyuék nem szerették volna, ha előbb lett volna telefonom, mert akkor azzal foglalkoznék folyamatosan, meg hogy minek igazából.”

Idézzük egy szülő véleményét is, aki jelen volt a gyerekével folytatott interjújún:

„Igazából először az volt, hogy addig felesleges telefont venni, amíg nem kerülnek el itthonról. Ha mondjuk, elmegy másik városba tanulni vagy edzésre, amikor már egyedül közlekedik, vagy valami miatt többször nincs itthon. De aztán ez, ugye, felpuhult, ez a dolog, és mivel tényleg nem volt semmiféle csínytevés vagy szabályszegés vagy kihágás, hogy tényleg egy nap alatt el-SMS-ezi az összes

pénzt, ezért, most meg már, hogy vannak ezek a Viber meg Skype meg hasonlók, érdemes. Megbízunk egymásban, és nincs is rá okunk, hogy ne tegyük.”

Három alanyunk azért kapott telefont, mert kínosnak érezte, hogy rajta kívül mindenkinek van készüléke az iskolában.

„Már szerettem volna egy okostelefont, mert az osztályban szerintem csak nekem volt nyomógombos, de nem én választottam, csak azt mondtam, hogy szeretnék egyet... nem volt több, semmi mást nem mondtam, csak hogy okos legyen.”

„Eleinte azt mondtam, hogy azért, hogy majd valamikor fel tudjam őket hívni, meg képeket készítek, úgymond, de azon kívül pedig kábé a telefon azért kell ilyenkor szerintem, mert nem azért mert használni akarjuk, hanem azért, mert, úgymond, van egy olyan faktor a suliban, hogy akinek telefonja van, az menő.”

A gyerekek egyik része meglepetésként kapott készüléket, másik részük közösen vásárolta a szüleivel. Olyat kerestek, amely a következő célokra felel meg: lehessen vele telefonálni, SMS-ezni, ne legyen túl okos, de tudja használni a gyerek a minimális és szükséges telefonos vagy internetes alkalmazásokat, lehessen rá játékokat tölteni és zenét hallgatni. Két gyerek fontosnak tartotta, hogy az eszköz képes legyen hétköznapi, barátoknak szóló, vicces képeket vagy szelfiket készíteni. A készülékek kiválasztásában a memória nagysága nem volt mérvadó, kivétel nélkül úgy gondolták, hogy azt bármikor lehet bővíteni egy SD kártyával.

Árban is szabtak határt a szülők, elsőként 20.000-30.000 forintos telefonban gondolkodtak, a kutatási tapasztalataink szerint ez így is maradt, ritkán, de előfordult drágább készülék is. A legtöbben – ezek miatt a szempontok miatt is – nem a legújabb típust kérték, hanem korábbi változatokat.

„Nekem sosem volt a legújabb fajta, nekünk mindig úgy volt a családban, hogy ha megjelenik valami, és az tetszik nekünk, akkor azt egy évvel később vesszük meg, mert akkor már olcsóbb, meg ilyenek, de attól még ugyanúgy lehet őket használni. Szóval nekünk mindig ilyen telefonjaink voltak, és akkor is egy ilyet kaptam.”

A gyerekek ekkor még nem tudták, mire és hogyan szeretnék majd használni a telefont, kiforrott igényeik, *konkrét választási szempontjaik nem voltak*. Maximum egyes márkákat preferáltak az otthoni tapasztalatok tükrében – tudnillik a család több tagjának azonos márkája volt, a gyerek azt ismerte, a család abban bízott, így maga is ilyet szeretett volna. Egy lány említette a reklám hatását, amellyel felkeltették az érdeklődését egy adott készülék iránt. Megnézte, mit tud, érdemes-e azt választani. A vásárlás a szolgáltatók boltjában vagy szakboltokban (például Média Marktban) történt, eladó segítségével, sok lehetőséget mérlegelve. A gyerekek többségének mind az első, mind pedig a későbbi okostelefonja is Samsung márkájú készülék volt.

„Anyu mondta, hogy kéne már nekem egy telefon, mert kéne valahogy engem fölhívnia, bementünk a boltba, már nem tudom, melyikbe, és így volt ilyen csomó telefon, egy csomó, és anya mondta, hogy legalább... ne legyen nagyon drága, de ne is legyen olyan olcsó, hogy gagyi, és így volt egy Samsung Galaxy Mini, és akkor még azok voltak a jó telefonok, és így kaptam azt. Ilyen zöld-fekete volt... úgy harmincezerig, maximum harmincig mehettünk. De akkor még mindegyik telefon ugyanannyit tudott, nem volt különbség, hogy melyiket válasszuk. Mindegy volt, mit viszünk haza.”

Több alanyunk is említette, hogy kistestvére korábban kap(ott) telefont, mint ő. Több családban volt kifejezetten erre vonatkozó szabály (beszélgettünk olyan gyerekekkel, akinek a családjában az volt a szokás, hogy egy gyerek legkorábban csak hetedik osztályos

korábban kaphat okostelefont. Hagyományos telefonjuk korábban s lehet, amire szükség is van, hiszen önállóan utaznak). A kutatásból úgy tűnik, hogy *a mai általános iskolások már alsó tagozatos korukban, harmadikban vagy negyedikben (9-10 évesen) megkapják első készüléküket.* Ezek általában használt, idősebb testvértől örökölt telefonok. (Az előbbi példaként felhozott családban a 6 éves kishúg már most telefonon játszik, ő a megkérdezett fiú szerint biztosan korábban, és nem hetedikesen fog okostelefonhoz jutni. Ez valószínűleg valamilyen bátyja régebbi okostelefonja lesz.) Ilyenkor még nem az önállóság az oka a telefon átadásának, hanem egyrészt mert van otthon felesleges telefon, másrészt így gyakorolhat rajta a kistestvér, mely által egyszerűbben alkalmaz majd egy modernebb készüléket a jövőben. A harmadik ok pedig, hogy a gyerekek szívesen játszanak a telefonon, ahogy a testvéreik.

„És elsőre sem szuper készüléket kap, szüleim szerint sem, és én szerintem sem kell, mert nehogy elszálljon már az elején, mert akkor nincs feltétlen hova tovább. Akkor már nem tud jobbat kapni, így viszont... meg tulajdonképpen egy gyengébb telefonon megtanulja, hogyan kell kezelni, hogyha azt elrontja, az kisebb baj. És különben is, minek neki egy szuper készülék, nem használná arra, amire azt kitalálták.”

Lecserélés, újabb okostelefonok

Az első telefonok egy-másfél évig bírják, utána megbízhatatlanná válnak: lelassulnak, lefagynak, nem lehet telefonálni velük, időről időre kilépnek az alkalmazásokból, akadozottá válik a működésük, nem funkcionál a képernyőjük vagy nem érzékelik a töltőt. Ilyenkor a gyerekek megpróbálják megjavítani, újraindítani a készüléket, videókból, internetes leírásokból tájékozódnak, igyekeznek orvosolni a problémát. Ha van nagyobb testvér, akkor tőle kérnek segítséget. Miután használhatatlan vagy megbízhatatlan lesz a készülék, a telefont lecserélik egy újra. A gyerekek hatodikos korukban gyakran már a második telefonjukat birtokolják. A legtöbb esetben új készülék volt azoknál az iskolásoknál is, akik először használtak kaptak.

A második telefontól (hatodikos-hetedikes kortól) már a gyerekek is részt vesznek a döntésben, tudják, melyet készüléket szeretnének és miért – együtt választják ki a szüleikkel. Már ismerik a telefonokat, tudják, mire szeretnék használni, mi az, amiben az új már más, mint a lecserélni kívánt előző.

„Barátomnál láttam, én igazából mindig a környezetemből nézem ki, mert valamikor kölcsönadják, és akkor ki tudom próbálni, mit tud, azokról már egy kis belátásom van, és tudom, hogy akkor mire számítsak, azért ilyeneket kérek. ... azt a barátomnál láttam, és azt hiszem, eBay-en megrendeltük.”

„A boltos ajánlotta, hogy ez egy jó telefon, és ezt érdemes. És akkor ezt úgy megvettük. ... szakboltban, a Telenorba mentünk be, és akkor ott. Már eleve gyűjtöttem egy új telefonra, merthogy ez már rossz volt, már nem tudtam vele senkit sem híven, és akkor gondoltam, akkor már úgyis kell, és akkor összegyűjtöttem rá, és akkor kiderült, hogy ez egy jó telefon, és akkor megvettem.”

Az új telefon kiválasztásánál a legfontosabb szempont a telefon mérete (elférjen a zsebben, lehessen videó is nézni rajta, kényelmesen tudjanak vele telefonálni), a nagyobb memória (a videók és játékok miatt), a márka és a szín. Éppen ezért a második telefon általában nagyobb méretű és több memóriája van, mint az elsőnek, márkáját tekintve ugyanaz. Ha a korábbi márkától eltérőt szeretnének a gyerekek, akkor a szülők hajlamosak

váltani. Előtte még utánanéznek az interneten vagy valamely szakboltban megvizsgálják a használhatóságát, a minőségét és az árát. Ha az árban eltérés mutatkozik, drágább, akkor a gyerekeknek egy bizonyos összeg felett ki kell pótolniuk a különbözetet a zsebpénzükből, amit vagy azonnal odaadnak, vagy ha még nem gyűlt össze annyi, akkor fél évig, egy évig – a pótlandó összegtől függően – nem kapnak zsebpénzt.

Az átlagár, amit a szülők ilyenkor kifizetnek 20 000–30 000, maximum 40 000 forint egy új okostelefonra. Vagyis a keret nem változik. Ez nem elsősorban az anyagi korlátok miatt van így, hanem mert a szülők – és sokszor a gyerekek is – úgy gondolják, hogy amire ez a korosztály használja a telefont, arra ez az árkategória és ennek készülékei tökéletesen megfelelnek. Nem kell, nincs értelme felsőbb kategóriában gondolkodni, mert a gyerekek nem használják ki, felesleges. Abban is egyetértettek a szülők és a gyerekek, hogy később, középiskolás korukban már „komolyabb” telefonokra lesz szükségük.

„Még meg se mertem először mondani mamának, hogy milyen telefonokat néztem ki, és akkor mondta, hogy olyan... mivel sokan vagyunk gyerekek, mondta, hogy olyan húszszer mindig elmegy, úgyhogy azért, és akkor gondoltam, hogy nem biztos, hogy sikerül, mert olyan 28–30 volt, amit ki néztem, de láttam mamán, hogy nagyon szeretne nekem örömet szerezni. Így megvette végülis.”

A telefonok számát tekintve azt tapasztaltuk, hogy a 11–14 évesek között a legtöbben második telefonjukat használják, melynek oka többnyire meghibásodás, vagy a telefont ért baleset. Két lány már a negyedik telefonját használja két év alatt ugyanezekből az okokból kifolyólag.

Új telefont legtöbben születésnapra, karácsonyra és eredményes bizonyítvány miatt kapnak. Ha anyagilag megterhelő vagy egyáltalán nem megoldható egy okostelefon megvásárlása, akkor több családtag közös ajándékoz a gyerekeknek. A nyolcadikosoknál egy sikeres középiskolai felvételit is jutalmaznak telefontal, és ez valóban motiválja a gyerekeket a tanulásban.

Abban az esetben, ha hirtelen tönkremegy a jelenlegi készülék, és szükséges egy másik, az otthoni tartalék telefonokból kapnak egyet addig, amíg el nem érkezik egy új telefon megvásárlásának ideje.

Okostelefon-használat

Az első okostelefon használatában a testvérek, szülők szoktak segíteni a gyerekeknek, esetleg egy informatikus barát. Az alapokat tőlük tanulják, utána már egyedül is boldogulnak. Sőt, a szülőket nagyon hamar, nagyon gyorsan, néhány hónap alatt „lekörözik”, „túlnőnek rajtuk” – ezt követően a szülő kér tanácsot gyerekeitől. A gyerekek egymást sem szokták kérdezni, az iskolában nem beszélnek erről, nem téma, csak akkor, ha valaki új telefont szeretne venni, és érdeklődik a többiektől, kinek, milyen készüléke van, és érdemes-e neki is olyat vennie.

Egy új készülék első használatakor a gyerekek átírják a névjegyeket, a legfontosabb korábban használt képeiket átmásolják az új készülékre, zenét töltenek rá, és néhányan beállítják a háttérképet és a csengőhangot. Az alkalmazások közül rendszerint a Vibert töltik le, valamint néhány korábbi játékot a Facebook és a Messenger használói közül. Ezek az új beállítások valakinél néhány nap alatt megtörténnek, valakinél hetek vagy hónap kellenek hozzá, időtől és kedvtől függően. A telefonkészülék külsejét tekintve fontos, hogy jó fogású legyen, kézre álló, a zsebben elférjen.

„Az első, apával leültünk ide az asztalhoz, és összeüzemeltük, na jó, akkor összeraktuk vagy beüzemeltük. Aztán először csak rátöltöttem néhány alapot, van a Clean Master alkalmazás, amivel hogyha nagyon lassú a telefonod, akkor ki lehet üríteni a tárhelyét, és úgy fel lehet gyorsítani. Még letöltöttem rá egy másik alkalmazást, ami a CM Security, ami viszont azt csinálja, hogy én le tudom zárolni a telefonomat. Biztonság esetére. És akkor van egy zárkódja. Lekódoltam a wifijemet.”

„Utána meg még, ami egy nagyon hosszadalmas folyamat volt, a barátoktól, ugye, beszerezni minden zenét, ami zene volt a másik telefonomon, azt átrakni, és akkor így... mondjuk, ez így egész nyáron, így, folyamatosan zajlott, tehát ...akkor még nem nagyon töltöttem le, azóta már nagyon sok zenét letöltöttem... már akkor is válogattam, meg a névjegyeket is átküldtem magamnak egyik telefonról a másikra.”

A második készüléknél már minden számukra fontos beállítást egyedül is el tudnak végezni, nincs szükségük segítségre. A korábbi készülékükön megtanulták ezek módjait, azokon gyakoroltak, és többen kiemelték, hogy segítség nélkül is sok mindenre rájönnek maguktól, mert könnyen használható és könnyen megérthető készüléket kérnek, ilyen a Samsung is. Valószínűleg ezért is népszerű.

„Tök könnyű, minden fent van az interneten, ha nem tudod, akkor beírod, és kész... ha mondjuk, nincs egy olyan alkalmazás az áruházban, ami van rajta, akkor beírom a netre és akkor megnézem máshogy, hogyan lehetne leszedni, mondjuk torrentezni, vagy valami.”

Akiknek Microsoft telefonja van (két alanyunknak), kivétel nélkül akadályt jelentett a fiók létrehozása, a regisztrálás. Egyedül nem ment, mert bonyolultnak tűnt, és 14 év alatt a rendszer nem engedi belépni a felhasználót. Márpedig több 14 év alatti gyereknek is ilyen készüléke van. Mint fent már utaltunk rá, ez a korosztály különösen kedveli a Samsung márkát, könnyen használhatónak és ideális méretűnek tartja, funkcióit tekintve tökéletesen alkalmasnak véli. Az iPhone márka többször szóba került, az árát irreálisan magasnak találják, ezért a legtöbbször szóba sem jöhetne, valamint úgy vélik, nem használnák ki a benne rejlő lehetőségeket. Nekik túl bonyolult és túl sok mindenre képes ahhoz, hogy érdemes legyen a jelenlegi árán megvásárolni. Minden gyerek tudta azt is, hogy az iPhone más rendszerű, működése eltér a Samsungétól, így nem is szeretnék ilyet. Félnék, hogy a többi gyerekkel vagy a szüleikkel csak problémásan tudnának kommunikálni.

Az okostelefonokkal csupán a szülőknek és néhány barátjuknak telefonálnak. Ilyenkor a gyors és azonnal információátadásra törekszenek: felhívják a szülőket, ha nem érnek haza időben, késnek, vagy telefonálnak a barátoknak, ha sürgős mondanivalójuk akad. A hagyományos telefonálás a legbiztosabb módja az azonnali kommunikációnak.

Az SMS-ek küldése és fogadása nagyon ritka, ezt is inkább a szülőkkel teszik, vagy ha a barátok nem érhetőek el online, esetleg nem akarnak hangosan telefonálni mások előtt.

Az e-mailt nem szeretik, nemigen tudják használni. Csak a dolgozatokat szokták ezúton elküldeni a tanáraiknak. Ha választhatnak, nem ezen a csatornán kommunikálnak. Egy tanárnóként dolgozó anyuka tapasztalatai szerint azért nem szoktak a gyerekek e-mailezni (többször kért tőlük házi feladatot), mert nincs fiókjuk, vagy megfeledeztek róla vagy nem megfelelően használják (máshova vagy rossz helyre küldik az üzenetet).

Kivétel nélkül minden megkérdezett alanyunk használja a Vibert (leginkább csetelésre), játékok mindenkinek vannak a készülékén, és rövid, pár perces YouTube klipeket, videókat is rendszeresen néznek, melyek nagy része zenei videoklip, sportokról, cuki állatokról, vicces helyzetekről szóló klipek. Biztonsági okokból mindenkinek van a készü-

lékén Google Maps vagy más térképes alkalmazás, esetleg menetrend. A Snapchatet egy fő használja, az Instagramot hárman. Tájéképeket, hangulatképeket, állatos képeket hárman készítenek rendszeresen, akad, aki azonnal szerkeszti, rendszerezi, és más eszközön tárolja, és van, aki csak időnként nézegeti a telefonján. Szelfik rendszeres készítése két lánynál fordult elő eddig, fiúknál ez nagyon ritka. A lányok hetente szokták cserélni a szelfifjüket, a fiúk ritkán.

„A Vibert azért szeretem, mert ott olyan, mintha telefonon felhívnam, csak nem pénzért hívom fel a barátomat, hanem ingyen, meg nem is pénzért küldök neki egy SMS-t, hanem ingyen.”

A Skype-ot kevesen használják. Ilyenkor például a nagymamával, külföldi baráttal beszélgetnek.

A Facebook, FB Messenger használatát tekintve megoszlanak a vélemények: van, akit érdekel, és van, akit nem, van, aki szeretné használni, és van, aki nem, de mindenki ismeri.

Érdekes módon több családban is kimondott szabály, hogy csak 13 éves kortól használhatnak Facebookot a gyerekek, előtte kifejezetten tilos. A gyerekek elmondása szerint ez azért van így, mert szüleik úgy gondolják, hogy egy gyerek 13 éves korára válik elég éretté ahhoz, hogy megfelelő módon és elég biztonságosan, értelmes célokra használja a közösségi oldalt. Ezt a szabályt a gyerekek elfogadják, egyikük sem próbálta megkerülni azt, így gyakrannagyon várják a 13-ik születésnapjukat. De középiskolás korukig ezután sem használják tovább néhány percnél. Nincs folyamatosan bekapcsolva, mint idősek társaik esetében. Nem érdeklí őket annyira, és nem nyújt számukra olyan élményt, hogy órákat töltsenek el vele. Azonban nekünk, mint társadalomtudósoknak/kutatóknak érdemes elgondolkoznunk azon, mi alapján vélik egységesen azt a szülők, hogy 13 éves korban éri el gyermekük az érett korta Facebook használatához? Mire alapozzák ezt? Hol hallották? Miért ragaszkodnak ehhez feltétel nélkül?

A játékok közül nagy népszerűségnek örvend a Piano Tiles nevű zongorás alkalmazás. Ezen kívül a következőket említették: focis, zombiölős, autós, macskás (My Talking Tom), bugyuta játékok, Pixwords, Mine Craft, Angry Birds, Candy Crush, Honfoglaló, 2048, Subway Surf, Messi, Drive Ahead, Plague, Hill Climb Racing, asztali hoki, Nemo-Nemo Picross, Mahjong, League of Legends. A nagy tárhelyet foglaló játékokkal az asztali gépeken, tableteken vagy laptopokon játszanak, és nem is szeretnék ezekkel a telefonon játszani, mert azon élvezhetetlen lenne.

„Csak egy bajom van ezzel a telefonnal, hogy hát igen, hogy kicsi a tárhelye, és van, amit nem tudok letölteni erre, csak a tabletre, mert vagy az, hogy kicsi a tárhely, vagy hogyha rámegegy, akkor meg az van, hogy ráment, de túl kicsi a képernyő, ezért alig bírom használni... lehet bele venni nagyobb memóriakártyát, ez nekem így tökéletes, csak úgyis, hogyha max. letölteném azt a játékot a telefonomra, akkor is a képernyőt nem tudom kinagyítani, hogyha a memóriát ki is nagyítom. Szóval úgy tők fölösleges szerintem venni... akkor felmegegy a tabletre.”

A megkérdezett 11-14 éves alanyaink tanuláshoz is használják okostelefonjukat, de már ritkábban, mint a középiskolások. Néha szótároznak, az iskolai gyűjtőmunkához vagy az olvasónaplóhoz keresnek információkat, versenyekre készülnek fel, dolgozatra tanulnak (rendszeres a Wikipédia használata), de a komolyabb munkákat már laptopon vagy asztali számítógépen végzik. A számológép használata is gyakori, és az e-napló bejegyzéseit is telefonon keresztül nézik.

A különböző zenék letöltése egyeseknél mindennapos tevékenység, nagyon fontos számukra, iskolába és különórákra menet mindenki, mindig hallgat zenét. Ezeket ingyenes

oldalakról töltik le vagy a készülék saját alkalmazásáról, illetve a Spotify szolgáltatását is használják.

Sok olyan alkalmazás van még a telefonokon, amiket a gyerekek nem használnak, mert nem érdekli őket vagy túl fiatalok hozzájuk. Ilyen például a rádió, a hírek, az időjárás, a Twitter, a hangrögzítő, az egészséges életmóddal kapcsolatos alkalmazások, a Flipboard, a gasztronómia, a Play újságok és könyvek, a különböző szolgáltatók alkalmazásai (például bankkártyás lekérdezés). A nemhasznált alkalmazásokról, ha részleteket nem is tudnak, de azt igen, hogy alapvetően mire használhatóak.

Minden alanyunk úgy nyilatkozott, hogy lehetőleg ingyenes wifit használnak, a mobil-internetet csak konkrét hír vagy esemény megismeréséhez, illetve vészhelyzetben kapcsolják be (ilyen például, ha eltévednek – ilyenkor térképet keresnek a neten), egyik-gyerekek útközben – ha nagyon unatkozik – online játszik. Többeknek nem is volt mobil-internete, és elmondásuk szerint nem is hiányzott nekik. Kérdésünkre nem tudtak olyan történetet mesélni, amikor vészhelyzetbe kerültek, és nagy szükségük lett volna mobil-internetre. Egy fiú elmesélte, hogy egyszer eltévedt a városban, nem volt mobil-internete, de megoldotta a problémát, egyszerűen odament egy emberhez és segítséget kért. Egy másik fiú is eltévedt egy másik városban, bement egy kávézóba, és ott internet segítségével letöltötte a térképet. Otthon mindenki wifit használ kivétel nélkül, az iskolában használhatják a telefont, de az iskolai wifik nem alkalmasak a diákok kiszolgálására. Vagy azért, mert nagyon korlátozott a hozzáférésük, vagy mert letiltották róla a gyerekeket.

Az iskolában ez a korosztály még ritkán használja a telefont. Néha órákon nézegetik, ha nagyon unatkoznak, erre a tanárok elvétve figyelnek fel. Puskázni ritkán szoktak, nem szeretnek kockáztatni. A tanárok hozzáállása is változó, van, aki óra elején kitéti a padra, van, aki a tanári asztalra teszi az összeeset, és akad olyan is, aki egyáltalán nem foglalkozik ezzel a kérdéssel. A gyerekek közül néhányan a szünetekben zenét hallgatnak vagy csetelnek mobil-internetről. A telefont az iskolában nem féltik, lopás ritkán szokott történni, ahol előfordult már, ott mindig maguknál, a zsebükben vagy a táskában tartják a készüléket, tornaórán pedig vagy a kabátzsebbe vagy tornazsákba rejtik, esetleg a tornatanárnak adják, akia szertárba zárja vagy maga mellett tudja az órán, és vigyáz rá. Aki egész napra szeretné biztonságban tudni, az az iskola páncélszekrényébe teszi.

„Én szünetben nagyon sokat használom, mondjuk, leginkább igazából csak zenét hallgatok rajta, de sokat használom, igen.”

„Ha a tanár észreveszi elveszi, és vagy jófej a tanár, vagy nem. Ha jófej tanár, akkor visszahadja úgy, hogy ejnye-bejnye, ha nem, akkor leviszi az igazgatóhoz, és akkor le kell menni érte, és intő. Akkor a szülőnek kell érte mennie, és akkor, ugye, a szülővel is beszélnek.”

A megkérdezett gyerekek egy részénél a telefon használata közben előfordul, hogy ezzel párhuzamosan más tevékenységet is végeznek. Például tévénézés közben játszanak a telefonon; rajzolás közben nézik vagy csetelnek; a fürdőszobában vagy monoton, unalmas házi feladat készítése közben arról hallgatják a zenét; vagy játék közben Skype-olnak. De mindenki kivétel nélkül arról számolt be, hogy komolyabb, összetettebb, figyelmet igénylő házi feladatnál kikapcsolják, elnémítják, megfordítják vagy messzebb rakják a telefont, és nem veszik fel, mert zavarja őket.

„Sokszor igen, egyszerre, mit tudom én, írogatok a barátommal és videót nézek közben, vagy ugye tanulok és írogatok neki. De a tanulásnál is van, hogy egy tőri házinál félrerakom, mert nem

tudok rendszeren figyelni, vagy mondjuk, egy rajznál közben beszélgetünk. Vagy olyat is szoktunk, hogy múltkor is a haverom nem értette a matekot, az algebrát, most szerkesztünk, és mind a ketten fenn voltunk Skype-on, és közben együtt csináltuk a szerkesztést, meg tudtam mutatni neki, és közben magyaráztam. Tök jó volt. Meg van, hogy vés közben is ott van, de csak akkor, ha várok egy üzenetet, amúgy nem. Mondjuk, ilyenkor anya rám szól.”

A gyerekek esetében, hogy telefonjukkal melyik szolgáltatónál vannak, milyen díj-csomaggal, előfizetéssel vagy feltöltőkártyával számolnak el, az minden esetben a családi szokásoktól, a már ismert és megszokott módozatoktól függ, esetleg a családi csomagok meglététől. Ezt mindig a szülők döntenek el és intézik. A megkérdezett gyerekek fele előfizetéssel rendelkezik, másik fele feltöltőkártyával. Nem szokták túllépni a keretüket, figyelni szokták, hol tartanak a fogyasztásban. Általában 1.500-3.000 forintot kapnak havonta, ennyi szerintük is elég nekik. Ha elfogy, akkor legtöbbször várniuk kell a következő hónapra. Van, aki egy év alatt sem tud elkölteni ennyi pénzt, mert mindig ingyen wifit használ. Egyébként ez – ahogy már korábban említettük – jellemző mindegyikükre, amit csak lehet ingyen wifivel használnak, az útközbeni zenehallgatást és videó nézését a telefonra már feltöltöttön használják, vagy megvárják, míg hazaérnek, és ott csatlakoznak az internetre.

„2.500 forintot kapok 1 hónapra. Ez elég...ha túllépek a keretet? Hát nem annyira súlyos ejnye-bejnye, meg most már... apu igazából úgy telefonál, hogy nem nagyon hív fel senkit, csak ha őt hívják, akkor felveszi. Na most, hát neki, ugye, ez egyszerű, és rájött, hogy ő magához mérte azt, hogy én hogy telefonálok, és rájött, hogy én sokkal többször hívok fel más. Mert ő abból indult ki, hogy ő többet beszél, és mégis arányaiban ugyanennyi pénzből ki tudja hozni. De hát, ha őt hívják fel, az úgy ingyen van...abszolút nevelhető apu. Rájött, hogy én más vagyok. Volt, hogy túlléptem nyáron a nyaralás alatt, mobilneteztem meg a srácokkal is beszéltem, de egyébként nem szoktam, csak akkor. Nem volt semmi, feltöltöttük.”

A gyerekeket megkérdeztük, hogy szerintük mennyi időt töltenek naponta okostelefonjuk használatával. Egyikük sem tudott konkrét időintervallumot mondani, mert nem egy hosszabb, folyamatos időszak az, amit a telefontal töltenek, hanem szakaszonként veszik elő. Összességében, átlagban napi 2 órát mondtak, de ez nagyon változó, attól függ, mennyi tanulnivalójuk, különórájuk van.

„Én inkább ilyen részletekben szoktam. Szóval fölveszem, visszaírok, leteszem, utána 5–10 perc múlva megint megnézem, szóval... főleg ha olvasok, akkor valamikor több óráig nem nézem meg, mert egyszerűen nem tűnik föl, hogy ennyi idő eltelt, és ilyenkor nem igazán érdekel, ki keres.”

„Én egyből hazamegyek, és akkor telefonozok egy-két órát, utána kimegyek beszélgetni anyuval meg a bátyámmal, öcsémrel, utána megint visszamegyek, és akkor ezt, így, időnként megsínálok... azért néhány óra van egy nap, amit eltöltök a telefonozással, de ez változó nagyon.”

Elégedettség – jó és rossz élmények

A megkérdezett felső tagozatos diákok mindegyike nagyon elégedett a telefonjával, nem telepítenének rá semmilyen alkalmazást vagy egyéb kiegészítést, ami még nincs rajta, vagy ami másoknál, más készüléken megtalálható. Nekik úgy tökéletes a készülékük, ahogy van, nem változtatnának rajta. Az Androidos és a Windowsos alkalmazások nem kompatibilisek, ez néha bosszantó, de már a választásnál tisztában vannak vele, hogy ezzel a ne-

hézséggel számolniuk kell. A megkérdezett gyerekek magabiztosan, bátran és kíváncsian nyúlnak telefonjukhoz, ha probléma adódik, vagy új alkalmazásokat, eszközöket szeretnének kipróbálni, segítség nélkül megoldják. Keresgélnék, próbálkoznak, utána néznek a kérdéseknek.

„Nekem nem kell se több, se kevesebb, mint ami rajta van, teljesen kihasználom, nekem így jó.”

Mindegyik alanyunk említette, hogy többször volt mérges a telefonjára, többször bosszankodott miatta. A készülékek egy éves kora körül kisebb hibák jelentkeznek, például lefagynak, lelassulások. Ilyenkor csak bosszankodnak egy kicsit, de komolyabb kárt nem tesznek benne, nem vágják a fölhöz, ahhoz túl értékes számukra. Néhányan káromkodnak, „beszólnak vagy anyáznak egyet”, kiabálnak. Két nyolcadikos lány említette, hogy ha mérges vagy haragszik valakire, akkor sajnos a telefonján vezeti le a dühét.

„Amikor nem kapcsol be, kikapcsol pedig nem kéne, félpercenként kapcsolódik, vagy ki vagy be, vagy mikor nem nyitja meg az alkalmazást, vagy nem lehet felhívni anyáikat, mert annyira tönkremegy, akkor úgy nagyon....”

Kellemes meglepetések, váratlan lépések is elő szoktak fordulni a készülékekkel, ha például egy elveszettnek hitt fotó előkerül, vagy amikor a kezdő próbálkozásoknál, a készülékekkel való ismerkedéskor felfedezik, hogyan működik, és tetszik nekik egy-két megoldás.

„Olyan volt, hogy valamit hirtelen teljesen kinagyítottam, de az egész telefont, na, akkor egy kicsit bepánikoltam, hogy Ūristen, most így fogom végignézni, vagy mi, de aztán gondoltam, minden gép hibázhat, és biztos ez csak egy egyszeri eset, és többet nem csinálja, úgyhogy újraindítottam, mert az volt a legegyszerűbb, és akkor rendben lett.”

„Attól ijedtem meg, hogy nagyon sok ideig nem csörgött a telefon, aztán megoldódott a probléma, mert le volt némítva. Aztán jót röhögtem magamon, hogy milyen béna vagyok.”

„Én, ugye, mindig úgy voltam, hogy oké, ha letöltök, akkor tölt, de fel sem merült, hogy mást is csináljak mellette, hogy bármi mást nézegessek. És igazából erre nem nagyon találtam megoldást, aztán egyszer csak véletlenül félrenyomtam, és akkor rájöttem, hogy abszolút lehet a képernyőnek bármelyik sarkába letenni, kisebb méretben, kisebb képernyőben bármelyik sarokba, és akkor ott van a másik képernyő is, és akkor megint csak lehet szórakozni.”

ÉN és a telefon

Fontos, hogy a telefon tetsszen a gyerekeknek, jól nézzen ki, de ez nem olyan mérvadó, mint a középiskolások esetében. Ha egy drágább készülék tetszik nekik, akkor csupán a külalakja miatt nem kérik. A külalakon tokkal tudnak változtatni, de ne legyen rikító és csicsás, a fiúknak fiús színű, a lányoknak lányos színű, visszafogott.

„Csak annyira fontos nekem, hogy ne, mondjuk, egy csillámos, pink háttért kapjak, aztán bemegyek a suliba én, fiú, egy ilyen kidekorált rózsaszín telefonnal. Csak mondtam anyáéknak, hogy nekem mindegy, hogy milyen legyen, csak ne lányos legyen.”

A megkérdezett gyerekek a telefonjukon található zenékkal és képekkel azonosítják magukat, ezekkel fejezik ki önmagukat. Ilyen a háttérkép, amit elmondásuk szerint ritkán változtatnak.

A nemek között sem tudunk olyan határvonalat húzni, mint a 15–19 évesek esetében. Beszélgettünk olyan fiúval és lánnyal, akinek fontos volt, mit, hogyan állít be a készülékén,

mennyire adja vissza személyiségét, mennyire formálhatja kedve szerint – egyébként ők kevesebben voltak–, és beszélgettünk olyan fiúval és lánnyal is, akit ezek egyáltalán nem érdekeltek. A korban sem találtunk különbséget, nem mondhatjuk, hogy a 11–14 évesek közül minél idősebb, érettebb és „kamazabb”, annál fontosabb az identitás, a saját én kifejezése. Egy példa:

„Én mindig ezzel kezdem. Nekem először is a tokot választom ki, mert az nekem fontos. Meg nekem a zenék mindenképpen azok vannak benne, amiket én szeretek. A csengőhangot és más hangot nem állítom, az nem érdekel, az ikonokat szoktam rendezgetni még a legelején.”

„Még nincs ilyen különbség, én nem látok. Majd később biztosan lesz, nyolcadik után, talán most van egy-két nyolcadikos lány, aki nagyon csajos, de ez még nem az az igazi. A tokjuk nagyon rózsaszín, meg flitteres, meg most drótot az állatos tok, de ők külsőleg is kicsit csajosabbak már. Én tudom, mert van egy nővérem és egy bátyám is, de itt a suliban ez még nem alakult ki.”

Az okostelefon mellett más infokommunikációs eszközök

Kutatásunkból kiderült, hogy minden megkérdezett 11-14 éves iskolásnak van otthon más IKT eszköze is. Egy saját laptop vagy tablet, többeknél családi használatban levő asztali számítógép, tablet, laptop, amit felváltva, szükség szerint használnak.

„Alapvetően én jobban értek hozzá, mint anya, ezért ha kölcsön kérem, nem fél attól, hogy ebből majd valami baj lesz. Bármikor használhatom, ha épp nem kell neki.”

Mindegyik eszközön más jellegű feladatokat végeznek, másra használják. A laptopon és az asztali számítógépen olyan játékokat szoktak játszani, ami csak nagyobb képernyőn élvezhető, vagy billentyűzet kell hozzá (például Transistor, World of Tanks). Vagy nagy tárhely vagy olyan alkalmazás, amely egy/adott telefonban nincs (például GTA, World of Warships). A tanuláshoz is inkább a laptopot és az asztali gépet használják szintén a nagy képernyő, az átláthatóság miatt (Wikipédia, PPT készítése, informatika házi feladat). A filmek is ezeken élvezhetőek igazán, szintén a képernyő mérete miatt. Aki Skype-ozni szokott, az is inkább ezeken az eszközön teszi, és a Facebook használók is néha ezen keresztül.

„Telefonon nem nagyon játszom. Számítógépen inkább, azon nagyon elvetemült játékos vagyok, de telefonon nem. Nem tudom, a telefon olyan unaloműzőnek vicces, de én nem... egyszerűen nincs elég komoly telefon ahhoz, hogy igazán jó játékokat lehessen vele játszani.”

A családi filmnézés még gyakori ebben a korosztályban, ilyenkor internetről töltik le a filmet, és tévén keresztül nézik, együtt mindenki, mintha moziban lennének. Ez a program több családban is szokás.

A megkérdezett 11-14 éveseknek elég lenne csupán az okostelefonjuk, nem ragaszkodnak más IKT eszközökhöz. Amit egy okostelefon tud, az számunkra elégséges. Ha választaniuk kellene a különböző IKT eszközök közül, akkor a telefont választanák, praktikus okokból.

„Azért kértem inkább telefont, mert a tablettel nem tudom azt csinálni, hogy megfogom, beteszem a zsebembe a nagy tabletet, lemegyek vele a suliba, és előkapom az óriási tabletet, és elkezdem felhívni anyát úgy, hogy egy ekkora készüléket odatartok a fülemhez. Az egy kicsikét furcsa lett volna, azért. Ezért inkább a telefont kértem.”

A szülői kontroll

Ebben a korosztályban a szülőknek és a családtagoknak sokkal nagyon szerepe van, mint a későbbi életkorokban. Az okostelefonok és egyéb IKT eszközök világával a szülők vagy nagyobb testvérek ismertetik meg a gyerekeket. Ők döntenek a készülékek megvásárlása és használata mellett vagy ellen, ők hozzák és tartatják be az írott és íratlan szabályokat, ők döntenek el a készülékek mikéntjéről és hogyanját, és ők a felelősök a gyerek tetteiért, a biztonságos telefon és internet használatért. A megkérdezett iskolások első körben, direkt rákérdezéssel azt mondták, hogy szüleik nem szólnak bele, hogy mikor, hogyan, kivel „telefonoznak” vagy használják a készüléket, majd a beszélgetések alatt, háttér-információként mindig kiderült, hogy bizonyos szabályok, elvárások, megállapodások mégiscsak vannak. Ilyen a fent már említett Facebookhasználat 13 éves korhatára is, vagy az első okostelefon megvételének életkora, illetve több családnál került szóba, hogy a szülők maximalizálják azt az időtartamot, amit a gyerekek a készülékek előtt tölthetnek.

Akinek van már Facebook jelenléte, annak bejegyzéseit állítólag nem nézik a szülők, megbíznak bennük, de ha meg is néznék, nincs rajta olyan kép vagy információ, amiből bármi baj, probléma származna.

„De egyébként kicsit zokon is venném, ha nem bízna bennünk. Nekem az fájna, nem az, hogy ő megnézi, ellenőrzi, mert miért ne láthatná, mikor az egész világ láthatja, mert mindent kirakunk... Nem szoktunk másképp beszélni fészen, mint itthon, őszinték vagyunk mindig, de nem beszélünk csúnyán, és ezt anya is tudja, látja. Szeret velünk beszélgetni, és nem is feltételezi rólunk, hogy olyat teszünk, ami nem helyes. Anyának nem az számít, hogy fészen hogy írunk és mit írunk, neki az a fontos, hogy előben hogy beszélünk és mit teszünk. De a kettő nem válik el egymástól, nálunk legalábbis nem. Sőt, én egyre jobban törekszem arra, hogy ugyanaz legyek, mint mindig, hogy szépen írjak és beszéljek fészen, mert nekem is van olyan haverom, barátom, aki nem úgy beszél, és nagyon felveszi azt a menő stílust, de van egy pár olyan barátom, akiről tudom, hogy amit ott ír, az tényleg úgy van. De ehhez tényleg ismerni kell azt a valakit.”

A szülők maximum a számítógépezés vagy telefonozás időtartamát szokták ellenőrizni, napi 2 órás folyamatos használat miatt már szólnak, letetetik, és a tanulás rovására sem mehet. Ha romlanak az eredmények, akkor korlátozzák a telefon és más „kütyük” használatát, például hétköznap eltiltják a gyerekeket a játékoktól, vagy hétvégén még kevesebb időt tölthetnek a gépek előtt, esetleg este lefekvés előtt nem használhatják.

A biztonságos netezésről vagy a szülőktől, a nagyobb testvérektől vagy iskolai foglalkozásokon tanároktól, szakelőadóktól hallottak már a gyerekek, ezeket be is tartják. Egymást is figyelmeztetik, ha valamelyikük „butaságot csinálna”. Az interjúk készítése közben azonban nem mindig voltunk biztosak abban, hogy a gyerekek értik is ezeknek a figyelmeztetéseknek a valódi veszélyét, hogy tudják-e, hogy pontosan hogyan lehet az adatokkal visszaélni, hogyan lehet, és mit jelent az internetes zaklatás vagy miért kell óvatosnak lenni – főleg a lányoknak – a felnőtt férfiak közeledésekor.

„Ne tegyünk fel fényképeket és videókat, amikkel árthatunk magunknak.”

„Hát, hogy ne beszéljünk idegenekkel, ne jelöljünk vissza olyanokat, akiket nem ismerünk, meg ne írjunk idegeneknek, meg ne nézzük meg ezt meg ezt, meg apa is mondta, hogy ha elutazunk, akkor előtte ne szóljunk, és ne rakjunk ki képet, csak ha már otthon vagyunk, tők nyilvánvaló. Nem is értem azokat, akik ilyeneket csinálnak, húúú... hogy lehetnek ennyire ostobák.”

„Én a játékoknál sose mondom meg a koromat és hogy hol lakok.”

Élet okostelefon nélkül

A gyerekek elmondása szerint nem változtak kapcsolataik sem mennyiségileg, sem minőségileg, amióta okostelefonjuk van. Az idejüktől és elfoglaltságaiktól függ, hogy mennyit foglalkoznak a többiekkel. Nem a telefon határozza meg a kapcsolattartást, de mindenképp segítség a telefon a kommunikációban.

„Csak egy kicsit változott, mert szerencsére van most már olyan barátóm, akit fel tudok hívni telefonon, vagy el tudok érni telefonon, és akkor feldobom néha neki, most már gyakrabban, főleg, hogy így most már vége a fekvételnek, és akkor lazulhatunk... és felhívtam tegnap is a barátómet, hogy találkozzunk, ilyenek. És többet is akarok, meg olyat akarok, hogy a régi barátokkal is találkozni, meg ha elmegyek akkor is, azt nagyon elősegíti, és jó hogy van. De akkor, ha nem lenne egyáltalán telefon, akkor anya, meg akkor valahogy megszerezni a számát, vagy személyesen odamenni, az meg nem mindig jó. Persze, ha nagyon hiányzik a barátómnak, elmegyünk hozzá, nem az a gond, csak nem mindig van otthon, vagy épp zavarjuk. Van egy-két olyan barátóm, akikhez nem jó beállítani hirtelen.”

Interjúink végén feltettük azt a záró kérdést is, hogy *milyen lenne az életük, hogyan és miben változnának meg a mindennapjaik, ha hirtelen nem lenne okostelefonjuk?* Összességében azt mondhatjuk, hogy egyiküket sem rázná meg ez az új helyzet, *meglennének okostelefon nélkül is.* Vele kényelmesebb, de erőfeszítések nélkül vissza tudnának térni akár a „hagyományos”, nyomógombos, internet nélküli mobiltelefonhoz is, ha az sem lenne, akkor a személyes megkeresések vagy az „anyán keresztül” megkeresések is újra tudnának működni. Azért itt meg kell jegyeznünk, hogy tapasztalataink, az életkori sajátosságok és az ebből fakadó igények szerint ez a korosztály még nem rendelkezik olyan kiterjedt ismerősi vagy baráti kapcsolatrendszerrel, olyan szórakozási igényekkel, amelyeknek fontos és állandó segédeszköze lenne az okostelefon. A 11-14 évesek még nem járnak el egyedül a barátokkal szórakozni, nem keresnek párt maguknak, még nem annyira éhesek az ingerekre, az információkra, mint a középiskolások vagy az egyetemisták. Az általános iskolásoknak okostelefon nélkül nem változna sokat az élet. És fordítva is igaz: amióta okostelefonjuk van, nem sokat változott az életük, nem bővült – a középiskolásokkal ellentétben – kapcsolati rendszerük, hálózatuk, ugyanazokkal érintkeznek, mint korábban, ugyanolyan tevékenységeik vannak, mint korábban.

„Én akkor otthon hallgatnám a zenét, mert nekem az nagyon fontos, minden nap hallgatok valamit, és akkor maximum a laptopomon otthon, a többiekkel is akkor azon tudnék beszélgetni. Most erre nem használom, mert ott nem szeretem, de ha nem lenne okostelefon, akkor azon. Az nem zavarna, hogy nincs a zsebemben, mert így is mindig attól félek, hogy elhagyom.”

„Hát nem tudom... én akkor talán végre be tudnám fejezni a könyvet, amit olvasok, tehát... és többet lennék levegőn. Néha érzem úgy, hogy jobb lenne, ha nem lenne, de ha nagyon kell, félre tudom rakni, van hogy felrakom töltőre, és addig kimegyek focizni. Az otthoni gépet zenehallgatásra és játékokra használom, azon nem beszélgetnék, annyira nem fontos, amúgy sem szoktam.”

„Meg tudnám oldani, mert most, amikor nem vagyok itthon, hanem, mondjuk, suliban vagyok vagy különórán vagyok, akkor úgyse nagyon szoktam használni, maximum akkor, amikor már egy órája ott ülök, mert korábban értem oda, vagy várok és teljesen... amikor már a leckével is kész vagyok és nincs mit csinálni. Amikor unom magam. De mostanában inkább rajzolok olyankor, ami érdekes, mert nem tudok rajzolni, de... igen... toll, papír meg ceruza.”

Összefoglalás

Empirikus kutatásunk legfontosabb eredményeit a következő pontokban foglalhatjuk össze:

- A hazai és a nemzetközi releváns kutatásokat nézve azt látjuk, hogy kutatásunk jól illeszkedik ezek kontextusába, a feltárt eredmények összhangban vannak a korábbi kutatások eredményeivel.
- A 11-14 éves korosztálynak az okostelefon kifejezés olyan mobiltelefont jelent, amely érintőképernyős és internettel ellátott, valamint egyszerűbben és könnyebben lehet kezelni, mint a hagyományos mobiltelefont.
- Az okostelefon előnyét abban látják, hogy bárkit, bárhol, bármikor, gyorsan el lehet érni, hátrányát pedig abban, hogy tudnunk kell élni vele.
- A vizsgált korcsoportban az első okostelefont 10-12 éves korban kapják, de már most látszik, hogy fiatalabb testvéreik ennél korábban fogják megkapni sajátjukat. Az első készüléket a legtöbben akkor kapják meg, amikor már önállóan közlekednek.
- Az első készüléknél kiforrott elképzelések még nem voltak, a rákövetkezőknél azonban már tudatosabban és célzottabban, határozottabb elképzelésekkel választottak a készülékek közül.
- A telefonok átlagára 20.000-40.000 forint között mozog, ennél többet ritkán fizetnek a szülők, mert úgy gondolják, ennek a korosztálynak az igényeit ez a kategória tökéletesen kielégíti.
- A felső tagozatosiskolások az okostelefon használatát elsőként a szülőktől és nagyobb testvérektől tanulják meg, majd hamarosan önállóak lesznek.
- A megkérdezett gyerekek az okostelefonok telefon és SMS funkcióját elsősorban a szülőkkel való kapcsolattartásra használják, a barátokkal és ismerősökkel mindenki Viberen keresztül kommunikál. Rendszeresen és leginkább játszanak, zenét hallgatnak és rövid kisvideókat, klipeket néznek a telefonon. Gyakori a multitasking jelensége.
- Minden diák ingyenes wifis nethasználatra törekszik, többeknek nincs is mobilnete, nincs rá szükségük.
- A gyerekek nem folyamatos használják telefonjukat, hanem szakaszonként, változó mértékben és időtartamban. Napi átlagban maximum 2 óras időintervallumról számoltak be.
- Minden megkérdezett elégedett telefonjával, nem változtatna rajta, és nem kérne másikat.
- Az ÉN kifejezése és megjelenése az okostelefonon keresztül kevésbé fontos, mint amennyire a középiskolások esetében az.
- A lányok és a fiúk között a telefonhasználat terén nem láttunk különbséget, csupán néhányan jegyezték meg, hogy a lányoknak fontosabb a telefontok kinézete, mint a fiúknak, illetve a szelfik készítése is gyakoribb. De ezt ennél a korcsoportnál még nem általánosíthatjuk, a gyerekek is kiemelték, hogy nem korosztályi és nem nemi vonásról van szó, hanem egyedi, személyes jellemzőről, érdeklődésről.
- Minden 11-14 évesnek van otthon vagy saját, vagy közös családi használatban levő tabletje, laptopja vagy asztali számítógépe. Ezek kiegészítik egymást, de a legfontosabb a telefon.

- A családoknál gyakori a szabályok, normák felállítása és alkalmazása a téren, hogy mikor kaphatnak telefont a gyerekek és bizonyos alkalmazásokat mikortól használhatnak, illetve mennyi időt tölthetnek gépeik előtt.
- Ha nem lenne okostelefon, akkor a gyerekek könnyedén visszaszoknának a korábbi, okostelefon előtti hétköznaphoz, hiszen nem történt komoly változás életükben, amióta telefonjuk van.

Sólyom Barbara szociológus, kutató, az Óbudai Egyetemen az Egyetemi Kutató és Innovációs Központban működő Digitális Kultúra és Humán Technológiai Tudásközpont tudományos munkatársa, korábban az Információs Társadalom- és Trendkutató Központ kutatója. Az ELTE BTK Szociológia Intézetében végzett szociológusként (2002), doktori fokozatát a Budapesti Corvinus Egyetemen szerezte (2015). Angol és magyar nyelvű cikkei, tanulmányai olvashatók etnikumok közötti kapcsolatokról (pl. KOMÉ, Jel-Kép, Tabula, Kultúra és Közösség, MTA Kisebbségkutató Intézet), illetve különböző empirikus kutatásokról (pl. Információs Társadalom). Tudományos tevékenysége mellett rendszeresen végez piackutatásokat is, a legkülönbözőbb témákban.